

Are Turkey and China Competitors in Foreign Trade?

Aslı Seda Kurt

Dokuz Eylul University, Turkey
asliseda.kurt@deu.edu.tr

Abstract:

The aim of this study is to evaluate the foreign trade of Turkey and China comparatively. The expectations have arisen through coronavirus pandemic that China's exports would decrease and other countries' exports would increase. It has been argued that these developments give an opportunity for Turkey's trade. In this context, total and bilateral foreign trade of Turkey and China are examined; comparative advantages of Turkey and China are calculated by using Revealed Comparative Advantage Index introduced by Balassa (1965); inter industry trade and intra industry trade structure of both countries have been evaluated by calculating Grubel-Lloyd Index which is introduced by Grubel and Lloyd (1975); and finally Trade Complementarity Index introduced by Michaely (1996) has been calculated to analyze that the goods produced by Turkey and China are whether complementaries or not. The data has been gathered from UN Comtrade. Sectoral data according to SITC Rev. 3 digit 1 for the years of 1996 and 2019 have been used. The findings of the paper presents evidence that coronavirus pandemic gives opportunities to Turkey in terms of foreign trade.

Keywords: Foreign trade, comparative advantage, complementarity

JEL Codes: F10, F13

TÜRKİYE İLE ÇİN DIŞ TİCARETTE RAKİP Mİ?

Özet:

Bu çalışmanın amacı, Türkiye ile Çin'in dış ticaret açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir. Özellikle koronavirüs pandemisi sürecinde Çin'in ihracatının azalacağı, bu durumun farklı ülkelerin ihracatını artırabileceği beklentisi doğmuştur. Türkiye için de bu durumun bir fırsat olabileceği tartışılmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmada Türkiye ve Çin'in toplam ve iki taraflı dış ticaret verileri değerlendirilmekte; her iki ülkenin karşılaştırmalı üstünlük durumu ilk olarak Balassa (1965) tarafından tanıtılan Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ile belirlenmekte; Grubel ve Lloyd tarafından geliştirilen Grubel-Lloyd Endeksi (1975) ile iki ülkenin endüstri içi ve endüstriler arası ticaret yapısı incelenmekte ve son olarak her iki ülkenin dış ticarete birbirinin rakibi mi yoksa tamamlayıcısı mı olduğu Michaely (1996) tarafından sunulan Ticarete Tamamlayıcılık Endeksi ile analiz edilmektedir. Analizlere referans olan veri seti UN Comtrade veri tabanından sağlanmıştır. Endeks hesaplamalarında kıyaslama amacıyla 1996 ve 2019 yıllarına ait SITC Rev. 3'e göre tek basamaklı sektörel veriler kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları, koronavirüs sürecinin Türkiye Ekonomisi açısından sunduğu dış ticaret fırsatlarına ilişkin niceliksel kanıtlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dış ticaret, karşılaştırmalı üstünlük, tamamlayıcılık

JEL Kodları: F10, F13

1. Giriş

Türkiye ile Çin pek çok çalışmada dış ticaret açısından ele alınmıştır. Bunun temel nedenlerinden biri, her iki ülkenin de hemen hemen aynı dönemde dış piyasalara açılmasıdır. Fakat aralarında dış ticaret açısından önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Çin'in ileri teknoloji ithalatı, ağırlıklı olarak ihraç edeceği ürünlerin parçalarından oluşurken; Türkiye'nin ileri teknoloji ithalatı daha çok sermaye ithalatından oluşmaktadır (Lemoine ve Ünal-Kesenci, 2003: 4). İhracat açısından ise Çin uluslararası talebi dikkate alarak ve ileri teknoloji ürünler içeren ürünlerde karşılaştırmalı üstünlük sağlayarak uluslararası pazarlarda güç kazanırken; Türkiye geleneksel sektörlerini korumuştur (Lemoine ve Ünal-Kesenci, 2003: 27). Literatürde Türkiye ile Çin'in dış ticaretine ilişkin yoğun ilginin bir nedeni de bu iki ülkenin ihracat benzerliğidir. Sarıçoban ve Yalçın (2020), 2012 yılı itibariyle Türkiye'nin ihracatının en çok Çin ile benzediği yönünde bulgulara ulaşmışlardır.

Çin 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuş ve 2005 yılında kotaların kalkmasından sonra bu ülke ile diğer ülkeler arasında büyük bir rekabet başlamıştır. Türkiye de Çin ile ticaretinde dış ticaret açığı veren ülkelerden biridir. Bu durumu tersine çevirebilmek için Türkiye'nin Çin'e ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip alanlara öncelik tanınmalıdır (Dilek, Özdemir ve İstikbal, 2019: 67). Çin'in dünya ticaretinde edindiği konum ilk olarak düşük işgücü maliyetleri ile sağlanmıştır. Dolayısıyla oldukça düşük fiyatlardan piyasalara mal arz eden Çin hakkında pek çok anti-damping önlemi de alınmıştır. Türkiye de bu ülkelerden biridir. Türkiye'nin uyguladığı anti-damping önlemlerinin etkilerini araştıran Alimu (2020) bu önlemlerin Çin'in ihracatını sınırlı düzeyde kısıtladığını ortaya koymuştur. Yine aynı çalışmada Türkiye'nin Çin'e karşı anti-damping önlemlerine başvurmasının nedeni olarak Çin ile Türkiye'nin ihraç ürünlerinin benzerliği gösterilmiştir (Alimu, 2020: 84). Adı geçen çalışmada farkların farkı yöntemi kullanılmış olup bu çalışmada ticaret endeksi bulguları sunulacaktır. Bu bağlamda Türkiye ve Çin'in toplam ve iki taraflı ticaretinin analizi uzun bir süredir araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Çin'in ihracat başarısı, Türkiye gibi pek çok ülkenin dış ticaret politikaları açısından fikir verici olabilir. Çelik (2016), Çin'in önce düşük maliyetli mal sunarak, ardından sırasıyla taklitçi ve yenilikçi teknolojilere geçişini değerlendirmekte ve Çin'in ihracat başarısındaki önemli unsurun doğrudan yabancı yatırımlar olduğuna dikkat çekmektedir (Çelik, 2016: 150-151). Bir başka deyişle, gelinen noktada artık Çin'in sadece düşük maliyetli işgücü sayesinde dünya pazarlarına ürün sunduğu söylenemez. Bu yönüyle Çin, dış ticaret açısından her ülkenin hemen her ürün grubunda rakibi olabilecek duruma gelmiştir.

Çin ile Türkiye'nin farklı pazarlardaki rekabet gücü pek çok çalışmada incelenmiştir. Seymen ve Şimşek (2006) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development, OECD) pazarı için çeşitli ticaret endekslerini kullanarak bu iki ülkeyi değerlendirmişlerdir. Türkiye'nin en önemli ticaret pazarlarından birinin Avrupa Birliği (AB) ülkeleri olduğu düşünüldüğünde, Çin ve Türkiye'nin bu pazardaki durumunu değerlendiren çalışmaların da önemi daha iyi kavranacaktır. 2008 Küresel Krizi'nin etkisiyle Türkiye'nin bu pazardaki payı gerilerken Çin'in payı genişlemiştir (İmamoğlu, 2010: 3). Ekmen-Özçelik ve Erlat (2013) Türkiye'nin AB-15 pazarında AB-15 üyesi olmayan ülkelere göre statik ve dinamik karşılaştırmalı üstünlüklerini analiz etmişlerdir. Çalışmanın dış ticaret politikası açısından dikkat çeken önermesi, Türkiye'nin yüksek teknolojili ve yüksek katma değerli mal üretimini ve ihracatını artırması gerektiğini ortaya koymasındadır. Erkan ve Sarıçoban (2014) da bu politika önerisini desteklemekte; bu amaca ulaşılmasında eğitimin ve beşeri sermayenin rolüne vurgu yapmaktadırlar. Çin karşısında Türkiye'nin en önemli avantajları, coğrafi konumu, genç nüfusu, yer altı ve yer üstü kaynaklarıdır (Kılavuz, Erkekoğlu ve Topcu, 2013: 810). Özellikle coğrafi yakınlık ve ulaştırma maliyeti avantajı, Türkiye'nin Çin karşısında AB pazarındaki en önemli üstünlüğüdür.

Son yıllarda sadece ekonomik açıdan değil siyasi açıdan da Çin ve Türkiye'nin ilişkilerini geliştirmesi gerektiğinin dile getirildiği pek çok araştırma görülmektedir. Bu iki ülkenin ticaret, yatırım, finans ve küresel ekonomik yönetim alanlarında işbirliğini geliştirmeleri iki taraf açısından da önem taşımaktadır (Zou, 2015: 13). Akçil (2008) çalışmasında Çin'in göz ardı edilemeyecek bir aktör haline geldiğini ve yakından izlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yine Atlı (2016), Türkiye ile Çin arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesini önermekte ve bunun tüm dünya açısından önemli olduğunu ifade etmektedir. Özellikle Modern İpek Yolu projesi olarak da nitelendirilen ve Türkçe'ye Tek Kuşak, Tek Yol (One Belt, One Road) Projesi olarak aktarılan proje kapsamında atılacak adımlar önem taşımaktadır. Türkiye'nin bu proje sayesinde Asya pazarındaki etkinliğinin artacağı beklenmektedir (Özdaşlı, 2015: 593). Ayrıca bu projenin başarısı ölçüsünde Türkiye'nin Asya ve

Avrupa arasında bir ticaret köprüsü haline gelmesi de olanaklı hale gelecektir (Şahin, 2020:158). Diğer yandan 2008 Küresel Krizi sonrasında başlayan korumacı politika uygulamaları, 2018 yılında ticaret savaşlarına dönüşmüştür. Bu noktada özellikle Çin'e karşı yüksek dış ticaret açıkları veren Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin Çin'den yapılan ithalattan alınan gümrük verilerini yükseltmesi sadece Çin Ekonomisi'ni değil tüm dünyayı etkileyen sonuçlar doğurmuştur. Çekin ve Nuroğlu (2020) ticaret savaşlarının uluslararası ticaret ve reel ekonomiye etkilerini panel vektör otoregresyon yöntemiyle araştırdıkları çalışmalarında ABD kaynaklı belirsizliklerin Çin'in dış ticaretini, Türkiye'nin ise enflasyon oranını etkilediği yönünde bulgulara ulaşmışlardır. ABD yönetiminde yakın zamanda meydana gelen değişimin bu süreci nasıl etkileyeceği zaman içerisinde görülecektir.

2019 yılının sonlarına doğru Çin'de başlayıp bütün dünyaya yayılan koronavirüs salgını nedeniyle tüm dünyada üretim süreçleri durma noktasına gelmiş ve bu durum özellikle Çin ile ABD arasındaki ticaret savaşlarının da etkisiyle halihazırda daralmakta olan dünya ticaret hacmini de olumsuz yönde baskılamıştır. Yurttaçıkılmaz ve Emsen (2020) ampirik analizler neticesinde Çin'in rekabet gücünün döviz kurlarına bağlı olmadığını; ABD'nin Çin'i frenlemek için ticaret önlemlerine başvurduğu yönünde bulgulara ulaşmışlardır. Çin'deki daralma, AB ve ABD'ye kıyasla az gelişmiş ülkelerin de üretim ve ihracatını tehdit etmektedir (International Trade Center, 2020: 11). Diğer yandan yaşanan koronavirüs pandemisi nedeniyle Çin'in dünya ticaretindeki önemini ve payını kaybedebileceği tartışmaları da başlamıştır. Her ne kadar koronavirüs pandemisi etkisini büyük ölçüde sürdürüyor ve dolayısıyla etkilerini net bir şekilde ortaya koymak güç olsa da Türkiye Ekonomisi için bu sürecin fırsatlar sunma olasılığı da dile getirilmektedir. Türkiye Ekonomisi açısından motorlu kara taşıtları, halı kilim, tuz kükürt çimento, demir çelik, demir ve çelikten eşya sektörlerinin bu potansiyele sahip olduğu ifade edilmektedir (Uğurlu, 2020: 22). İlerleyen kısımlarda bu çalışmada elde edilen bulguların da bu tespitleri destekleyici nitelikte olduğu görülecektir.

Bu çalışmada Türkiye ve Çin'in toplam ve iki taraflı ticareti incelenecek ve çeşitli ticaret endeksleri kullanılarak Türkiye ile Çin'in karşılaştırmalı üstünlükleri, ticaret yapıları ve dış ticarete tamamlayıcı mı yoksa rakip mi oldukları değerlendirilecektir. Bu bağlamda, konunun öneminin ve literatürün paylaşıldığı giriş bölümünün ardından çalışmanın ikinci bölümünde her iki ülkenin temel makro verileri değerlendirilecektir. İzleyen bölümde çalışmada kullanılan endeksler tanıtılacak; dördüncü bölümde ise endeks bulguları sunulacaktır. Sonuç bölümünde ise çalışmanın bulguları değerlendirilecektir.

2. Türkiye ve Çin: Temel Makro Göstergeler

Türkiye ve Çin'in dış ticareti ile ilgili toplam ve iki taraflı ticaret verilerini değerlendirmeden önce iki ülkeye ait temel makro göstergeler ortaya konacaktır. Çalışmadaki analizler 1996 ve 2019 yıllarına ilişkin olduğundan aşağıdaki tablo da buna uygun olarak hazırlanmıştır.

Tablo 1. Temel Makro Göstergeler

Ülke	Göstergeler	1996	2019
Çin	Toplam nüfus	1,2 Milyar	1,4 Milyar
Çin	Nüfus artışı (%)	1,05	0,36
Çin	GSYİH (cari ABD Doları)	864 Milyar	14342 Milyar
Çin	GSYİH büyüme oranı (%)	9,92	6,11
Çin	KBDG (cari ABD Doları)	709	10262
Çin	KBDG büyüme oranı (%)	8,78	5,73
Çin	Toplam işsizlik oranı (%)	3,1	4,6
Çin	Enflasyon oranı - Deflatör (Yıllık, %)	6,51	1,58
Çin	Enflasyon oranı - TÜFE (Yıllık, %)	8,31	2,9
Çin	Doğrudan Yabancı Yatırımlar, net girişler (GSYİH'nin yüzdesi)	4,65	1,09
Çin	Mal ve hizmet ihracatı (GSYİH'nin yüzdesi)	17,92	18,42
Çin	Mal ve hizmet ithalatı (GSYİH'nin yüzdesi)	15,89	17,27
Türkiye	Toplam nüfus	59 Milyon	83 Milyon
Türkiye	Nüfus artışı (%)	1,59	1,34
Türkiye	GSYİH (cari ABD Doları)	181 Milyar	761 Milyar
Türkiye	GSYİH büyüme oranı (%)	7,38	0,92
Türkiye	KBDG (cari ABD Doları)	3054	9127
Türkiye	KBDG büyüme oranı (%)	5,69	-0,43
Türkiye	Toplam işsizlik oranı (%)	6,63	13,7

Türkiye	Enflasyon oranı - Deflatör (Yıllık, %)	77,22	13,91
Türkiye	Enflasyon oranı - TÜFE (Yıllık, %)	80,41	15,18
Türkiye	Doğrudan yabancı yatırımlar, net girişler (GSYİH'nin yüzdesi)	0,4	1,2
Türkiye	Mal ve hizmet ihracatı (GSYİH'nin yüzdesi)	21,54	32,74
Türkiye	Mal ve hizmet ithalatı (GSYİH'nin yüzdesi)	27,83	29,94

Kaynak: Dünya Bankası, databank.worldbank.org, (24.02.2021).

Çin nüfusu ve gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) büyüklüğü ile dünyanın en önemli ekonomilerinden biri durumundadır. 1996 yılından 2019 yılına gelirken Çin'in işsizlik oranında büyük bir değişim yaşanmamışken gerek deflatör üzerinden gerekse tüketici fiyat endeksi (TÜFE) üzerinden hesaplanan enflasyon oranı önemli ölçüde gerilemiştir. Literatürde Çin'in dışa açılma sürecindeki başarısında büyük pay sahibi olduğu ifade edilen doğrudan yabancı yatırımlarda da düşüş görülmektedir. Türkiye ile kıyaslandığında özellikle 2019 yılına gelindiğinde Çin'in kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla (KBDG) düzeyinin nüfusuna rağmen artmış olması dikkat çekicidir. Diğer yandan Türkiye'nin işsizlik ve enflasyon oranları nispeten oldukça yüksektir. Uluslararası ticaretin GSYİH içindeki payı ise Türkiye ekonomisinde çok daha yüksektir.

Dünya Ticaret Örgütü verilerine göre, Çin 2019 yılı itibariyle dünyada ihracat bakımından birinci; ithalat bakımından ise Amerika Birleşik Devletleri'nin ardından ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye ise aynı yıl ihracatta yirmi dokuzuncu, ithalatta yirmi beşinci sıradadır (World Trade Organization, WTO, 2020: 82).

Tablo 2. Türkiye'nin Dış Ticaretinde Çin'in Yeri

	1996	2019
İhracat payı (%)	0,28	1,51
İthalat payı (%)	1,28	9,2
Dış ticaret dengesi	-491 Milyon ABD Doları	-16 Milyar ABD Doları

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), www.tuik.gov.tr, (24.02.2021).

Türkiye'nin ihracatında sınırlı bir payı olan Çin, ithalat açısından 2019 yılında Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ülkelerden biri haline gelmiştir. Net ihracat ya da dış ticaret dengesi açısından bakıldığında ise Türkiye'nin Çin karşısında iki taraflı ticarete dış ticaret açığı verdiği görülmektedir.

3. Metodoloji

Çin ve Türkiye'nin dış ticaretinin çeşitli ticaret endekslerinden yararlanılarak değerlendirildiği bu çalışmada, iki ülkenin hangi mal gruplarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu Balassa (1965) tarafından geliştirilen Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük (AKÜ) Endeksi ile belirlenmiştir. Buna göre endeks aşağıdaki gibidir:

$$AKÜ_{ij} = \frac{X_{ij}/X_i}{X_{wj}/X_w} \quad (1)$$

Burada $AKÜ_{ij}$ i ülkesinin j malı için açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğünü; X_{ij} i ülkesinin j malı ihracatını; X_i i ülkesinin toplam ihracatını; X_{wj} dünyanın j malı ihracatını; X_w dünyanın toplam ihracatını temsil etmektedir. Eğer endeksin değeri 1'den büyükse bu i ülkesinin j malında dünya piyasasında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu şeklinde değerlendirilir. Bu çalışmada i ülkesi olarak ayrı ayrı Çin ve Türkiye dikkate alınarak AKÜ endeksi hesaplanmıştır.

Endeks çalışmaları ile ilgili kritik edilen konulardan biri endeks hesaplamalarının statik oluşu; bir başka deyişle belirli bir yıl/dönem için hesaplanmalarıdır. Bu bağlamda Edwards ve Schoer (2002) Dinamik Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük (DAKÜ) Endeksi'ni geliştirmişlerdir. Bu endeks şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$\frac{\Delta AKÜ_{ij}}{AKÜ_{ij}} = \frac{\Delta(\frac{X_{ij}}{X_i})}{\frac{X_{ij}}{X_i}} - \frac{\Delta(\frac{X_{wj}}{X_w})}{\frac{X_{wj}}{X_w}} \quad (2)$$

Bu endeks i ülkesinin j malı ihracatındaki dinamik açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğünü göstermektedir. Sağ taraftaki ilk terim, i ülkesinin toplam ihracatında j malının payındaki artışı; ikinci terim ise dünya ticaretinde j malının payındaki artışı yansıtmaktadır. Bu endekse ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibi değerlendirilmektedir.

Tablo 3. Dinamik Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlüğün Değerlendirilmesi

	i ülkesinin ihracatında j malının payı		Dünya ihracatında j malının payı	
Artan AKÜ	↑	>	↑	Yükselen yıldızlar
	↑		↓	Düşen yıldızlar
	↓	>	↓	Gecikmeli geri çekilme
Azalan AKÜ	↓		↑	Kayıp fırsat
	↓	<	↓	Öncü geri çekilme
	↑	<	↑	Gecikmeli fırsat

Kaynak: Edwards ve Schoer, 2002: 1026.

Diğer yandan Türkiye ve Çin'in karşılıklı olarak karşılaştırmalı üstünlüklerini belirlemek üzere İki Taraflı (bilateral) Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (BAKÜ) Endeksi hesaplanacaktır. Bu endeks Phan ve Jeong (2012: 16) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

$$BAKÜ_{ij}^k = \frac{X_{ij}^k / X_{ij}}{X_{wj}^k / X_{wj}} \quad (3)$$

Burada $BAKÜ_{ij}^k$ i ülkesinin j ülkesine k malı ihracatındaki açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğünü; X_{ij}^k ve X_{ij} sırasıyla i ülkesinin j ülkesine k malı ihracatını ve i ülkesinin j ülkesine toplam ihracatını; X_{wj}^k ve X_{wj} ise sırasıyla dünyanın j ülkesine k malı ihracatını ve dünyanın j ülkesine toplam ihracatını temsil etmektedir. Bu çalışmada i ülkesi Türkiye, j ülkesi ise Çin olarak ele alınacaktır. Endeks değeri 1'den büyük ise bu Türkiye'nin Çin karşısında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu şekilde değerlendirilecektir.

Dış ticaret analizlerinde bir ülkenin tümüyle farklı endüstri gruplarında ihracat ve ithalat yapması endüstriler arası ticaret olarak adlandırılır ve bu ticaret yapısı karşılaştırmalı üstünlükleri yansıtmaktadır. Oysa ülkeler aynı endüstri içinde hem ihracatçı hem ithalatçı da olabilmektedirler. Bu ticaret yapısı endüstri içi ticaret olarak adlandırılmakta ve karşılaştırmalı üstünlüğü yansıtmamaktadır. Dolayısıyla çalışmada ele alınan ülkelerin ilgili endüstri gruplarında endüstriler arası mı yoksa endüstri içi ticaret mi yaptığı da araştırılacaktır. Bunun için Grubel ve Lloyd (1975) tarafından geliştirilen endeks dikkate alınacaktır:

$$GL = 1 - \frac{|X_{ij} - M_{ij}|}{X_{ij} + M_{ij}} \quad (4)$$

Burada X_{ij} i ülkesinin j malı ihracatını; M_{ij} ise i ülkesinin j malı ithalatını göstermektedir. Endeks 0 ile 1 arasında değerler alabilir. Endeks değerinin 0'a yaklaşması endüstriler arası ticareti, 1'e yaklaşması ise endüstri içi ticareti işaret etmektedir.

Ülkelerin dış ticaret açısından birbirinin rakibi mi yoksa tamamlayıcısı mı olduğunu tespit etmek için ise Michaely (1996) tarafından geliştirilen Ticarete Tamamlayıcılık (TT) Endeksi kullanılmaktadır. Bu endeks aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$TT_{ij} = [1 - \sum(|m_{ij} - x_{kj}|/2)] \quad (5)$$

Burada TT_{ij} i ülkesinin j malı için Ticarete Tamamlayıcılık endeksini; m_{ij} i ülkesinin ithalatında j malının payını; x_{kj} ise k ülkesinin ihracatında j malının payını temsil etmektedir. Endeks sıfır ise bu, bir ülke tarafından hiçbir malın ihraç edilmediği veya diğer ülke tarafından ithal edilmediği anlamına gelir. Endeks, iki ülkenin ihracat ve ithalat payları mükemmel bir şekilde örtüştüğünde 1 değerini alacaktır.

4. Bulgular

Endeks hesaplamaları yapılırken UN Comtrade veritabanından alınan Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması (SITC) revize 3, düzey 1 verileri kullanılmıştır. Çin ve Türkiye'nin dış ticaret açısından değerlendirilmesi amacıyla ilk olarak Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksi hesaplanarak her iki ülkenin dünya pazarlarında hangi mallarda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 4. Türkiye'nin Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Durumu

Kod Numarası	Ürün Grubu	1996	2019
0	Yiyecek ve canlı hayvanlar	2,19	1,46
1	İçecekler ve tütün	2,76	0,82
2	Yakıtlar hariç yenmeyen ham maddeler	0,96	0,73

3	Mineral yakıtlar, yağlayıcılar ve ilgili malzemeler	0,16	0,45
4	Hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar	2,15	1,08
5	Kimyasallar ve ilgili ürünler (başka yerde sınıflandırılmamış)	0,46	0,55
6	Esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar	1,82	2,08
7	Makine ve nakliye ekipmanları	0,32	0,84
8	Çeşitli imalat eşyaları	2,38	1,47
9	SITC'de başka yerde sınıflandırılmamış emtia ve işlemler	0,00	0,41

Kaynak: UN Comtrade Veritabanı, <https://comtrade.un.org/data>, (22.02.2021)'dan alınan verilerle tarafımızdan hesaplanmıştır.

Türkiye'nin 1996 yılı itibariyle karşılaştırmalı üstün olduğu ürün grupları yiyecek ve canlı hayvanlar; içecekler ve tütün; hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar; esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ile çeşitli imalat eşyaları olduğu görülmektedir. 2019 yılına gelindiğinde içecekler ve tütün ürün grubunda karşılaştırmalı üstünlük durumu ortadan kalkmıştır.

Tablo 5. Çin'in Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Durumu

Kod Numarası	Ürün Grubu	1996	2019
0	Yiyecek ve canlı hayvanlar	0,96	0,41
1	İçecekler ve tütün	0,77	0,16
2	Yakıtlar hariç yenmeyen ham maddeler	0,72	0,18
3	Mineral yakıtlar, yağlayıcılar ve ilgili malzemeler	0,54	0,19
4	Hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar	0,53	0,10
5	Kimyasallar ve ilgili ürünler (başka yerde sınıflandırılmamış)	0,63	0,55
6	Esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar	1,21	1,38
7	Makine ve nakliye ekipmanları	0,59	1,30
8	Çeşitli imalat eşyaları	2,93	1,91
9	SITC'de başka yerde sınıflandırılmamış emtia ve işlemler	0,04	0,09

Kaynak: UN Comtrade Veritabanı, <https://comtrade.un.org/data>, (22.02.2021)'dan alınan verilerle tarafımızdan hesaplanmıştır.

Çin'in 1996 yılı itibariyle karşılaştırmalı üstün olduğu ürün grupları esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ile çeşitli imalat eşyalarıdır. 2019 yılında bu ürün gruplarına makine ve nakliye ekipmanları eklenmiştir. Bu sonuçlara göre, esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ile çeşitli imalat eşyaları ürün gruplarında iki ülke birbirinin rakibi durumundadır.

Tablo 6. Türkiye'nin Dinamik Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Durumu

Kod Numarası	Ürün Grubu	1996-2019
0	Yiyecek ve canlı hayvanlar	Gecikmeli geri çekilme
1	İçecekler ve tütün	Gecikmeli geri çekilme
2	Yakıtlar hariç yenmeyen ham maddeler	Gecikmeli geri çekilme
3	Mineral yakıtlar, yağlayıcılar ve ilgili malzemeler	Yükselen yıldızlar
4	Hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar	Gecikmeli geri çekilme
5	Kimyasallar ve ilgili ürünler (başka yerde sınıflandırılmamış)	Yükselen yıldızlar
6	Esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar	Öncü geri çekilme
7	Makine ve nakliye ekipmanları	Düşen yıldızlar
8	Çeşitli imalat eşyaları	Gecikmeli geri çekilme
9	SITC'de başka yerde sınıflandırılmamış emtia ve işlemler	Yükselen yıldızlar

Kaynak: UN Comtrade Veritabanı, <https://comtrade.un.org/data>, (22.02.2021)'dan alınan verilerle tarafımızdan hesaplanmıştır.

Türkiye'nin dinamik karşılaştırmalı üstünlük durumu dikkate alındığında, yiyecek ve canlı hayvanlar; içecekler ve tütün; yakıtlar hariç yenmeyen ham maddeler; hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar ile çeşitli imalat eşyaları ürün gruplarında Türkiye'nin payı, bu ürünlerin dünya pazarındaki paylarındaki düşüşten daha fazla düşmüştür; ki bu durum gecikmeli geri çekilme olarak adlandırılmaktadır. Mineral yakıtlar, yağlayıcılar ve ilgili malzemeler ile kimyasallar ve ilgili ürünler ürün gruplarında Türkiye'nin payı, bu ürünlerin dünya pazarındaki paylarından daha fazla artmıştır; ki bu durum yükselen yıldızlar olarak isimlendirilmektedir. Makine ve nakliye ekipmanlarının Türkiye'nin ihracatındaki payı artarken dünya pazarındaki payı düşmüştür ve bu durum düşen yıldızlar olarak

nitelendirilmektedir. Türkiye'nin ihracatında esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul malların payı, bu ürünün dünya pazarındaki payındaki düşüştən daha az düşmektedir ve bu öncü geri çekilme olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 7. Çin'in Dinamik Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Durumu

Kod Numarası	Ürün Grubu	1996-2019
0	Yiyecek ve canlı hayvanlar	Öncü geri çekilme
1	İçecekler ve tütün	Öncü geri çekilme
2	Yakıtlar hariç yenmeyen ham maddeler	Öncü geri çekilme
3	Mineral yakıtlar, yağlayıcılar ve ilgili malzemeler	Öncü geri çekilme
4	Hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar	Öncü geri çekilme
5	Kimyasallar ve ilgili ürünler (başka yerde sınıflandırılmamış)	Öncü geri çekilme
6	Esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar	Gecikmeli geri çekilme
7	Makine ve nakliye ekipmanları	Öncü geri çekilme
8	Çeşitli imalat eşyaları	Gecikmeli geri çekilme
9	SITC'de başka yerde sınıflandırılmamış emtia ve işlemler	Öncü geri çekilme

Kaynak: UN Comtrade Veritabanı, <https://comtrade.un.org/data>, (22.02.2021)'dan alınan verilerle tarafımızdan hesaplanmıştır.

Dinamik karşılaştırmalı üstünlük endeksi sonuçlarına göre 1996-2019 dönemi için Çin açısından esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ve çeşitli imalat eşyaları ürün gruplarında gecikmeli geri çekilme gözlenmektedir. Başka bir ifadeyle, bu ürünlerin Çin'in ihracatındaki payındaki düşüş, dünya pazarındaki paylarındaki azalmadan daha fazla olmuştur. Diğer ürün gruplarının tamamında ise öncü geri çekilme söz konusudur. Bir başka deyişle, bu ürün gruplarında Çin'in ihracat payı, bu ürünlerin dünya pazarındaki payındaki azalışından daha az düşmektedir.

Tablo 8. İki Taraflı Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Durumu

Kod Numarası	Ürün Grubu	1996	2019
0	Yiyecek ve canlı hayvanlar	1,19	1,94
1	İçecekler ve tütün	-	0,40
2	Yakıtlar hariç yenmeyen ham maddeler	9,58	3,68
3	Mineral yakıtlar, yağlayıcılar ve ilgili malzemeler	-	0,02
4	Hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar	0,05	1,01
5	Kimyasallar ve ilgili ürünler (başka yerde sınıflandırılmamış)	0,13	0,32
6	Esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar	1,56	1,51
7	Makine ve nakliye ekipmanları	0,25	0,21
8	Çeşitli imalat eşyaları	0,12	1,29
9	SITC'de başka yerde sınıflandırılmamış emtia ve işlemler	-	3,98

Kaynak: UN Comtrade Veritabanı, <https://comtrade.un.org/data>, (22.02.2021)'dan alınan verilerle tarafımızdan hesaplanmıştır.

Türkiye ve Çin'in iki taraflı ticaretinde karşılaştırmalı üstünlük durumu dikkate alındığında, 1996 yılı itibariyle yiyecek ve canlı hayvanlar; yakıtlar hariç yenmeyen ham maddeler ile esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ürün gruplarında Türkiye, Çin karşısında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Aynı yıl için içecekler ve tütün; mineral yakıtlar, yağlayıcılar ve ilgili malzemeler ile SITC'de başka yerde sınıflandırılmamış emtia ve işlemler ürün grupları için Türkiye'ye ilişkin veri bulunmadığı için endeks hesaplanamamıştır. 2019 yılına gelindiğinde Türkiye, Çin karşısında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ürün gruplarına hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar ile çeşitli imalat eşyaları ürün grupları da eklenmiştir. 1996 yılı için endeks değeri hesaplanamayan SITC'de başka yerde sınıflandırılmamış emtia ve işlemler ürün grubunda da 2019 yılı itibariyle Türkiye, Çin karşısında karşılaştırmalı üstündür. Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endeksine göre iki ülkenin rakip olduğu belirlenen esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ve çeşitli imalat eşyaları ürün gruplarında iki taraflı açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endeksine göre Türkiye'nin Çin karşısında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 9. Türkiye İçin Grubel-Lloyd Endeksi Bulguları

Kod Numarası	Ürün Grubu	1996	2019
0	Yiyecek ve canlı hayvanlar	0,66	0,52

1	İçecekler ve tütün	0,56	0,84
2	Yakıtlar hariç yenmeyen ham maddeler	0,37	0,10
3	Mineral yakıtlar, yağlayıcılar ve ilgili malzemeler	0,09	0,03
4	Hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar	0,64	0,31
5	Kimyasallar ve ilgili ürünler (başka yerde sınıflandırılmamış)	0,30	0,06
6	Esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar	0,96	0,32
7	Makine ve nakliye ekipmanları	0,32	0,11
8	Çeşitli imalat eşyaları	0,51	0,73
9	SITC'de başka yerde sınıflandırılmamış emtia ve işlemler	0,03	0,00

Kaynak: UN Comtrade Veritabanı, <https://comtrade.un.org/data>, (22.02.2021)'dan alınan verilerle tarafımızdan hesaplanmıştır.

Türkiye'nin dış ticaret yapısını ortaya koyan Grubel-Lloyd Endeksi bulgularına göre 1996 yılı itibariyle yiyecek ve canlı hayvanlar; içecekler ve tütün; hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar ile esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ürün gruplarında endüstri içi ticaret yapılmaktadır. Özellikle esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ürün grubunda Türkiye ihracat yaptığı kadar ithalat da yapmaktadır. Bu ürün grubunun aynı zamanda Türkiye açısından karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olunan bir ürün grubu olması da dikkat çekicidir. 2019 yılına gelindiğinde hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar ürün grubunda endüstriler arası ticaret yapısı ön plana çıkarken; çeşitli imalat eşyaları ürün grubunda endüstri içi ticaret belirgin hale gelmiştir.

Tablo 10. Çin İçin Grubel-Lloyd Endeksi Bulguları

Kod Numarası	Ürün Grubu	1996	2019
0	Yiyecek ve canlı hayvanlar	0,71	0,90
1	İçecekler ve tütün	0,54	0,63
2	Yakıtlar hariç yenmeyen ham maddeler	0,55	0,11
3	Mineral yakıtlar, yağlayıcılar ve ilgili malzemeler	0,93	0,24
4	Hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar	0,36	0,20
5	Kimyasallar ve ilgili ürünler (başka yerde sınıflandırılmamış)	0,66	0,85
6	Esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar	0,95	0,51
7	Makine ve nakliye ekipmanları	0,78	0,79
8	Çeşitli imalat eşyaları	0,26	0,39
9	SITC'de başka yerde sınıflandırılmamış emtia ve işlemler	0,39	0,38

Kaynak: UN Comtrade Veritabanı, <https://comtrade.un.org/data>, (22.02.2021)'dan alınan verilerle tarafımızdan hesaplanmıştır.

Çin için 1996 yılı dikkate alınarak hesaplanan Grubel-Lloyd Endeksi sonuçlarına göre, Çin hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar; çeşitli imalat eşyaları ve SITC'de başka yerde sınıflandırılmamış emtia ve işlemler ürün grupları dışındaki ürün gruplarında endüstri içi ticaret yapısı sergilemektedir. 2019 yılına gelindiğinde bu ürün gruplarına yakıtlar hariç yenmeyen ham maddeler ile mineral yakıtlar, yağlayıcılar ve ilgili malzemeler ürün grupları da eklenmiştir. Çin özellikle yiyecek ve canlı hayvanlar ile kimyasallar ve ilgili ürünler (başka yerde sınıflandırılmamış) ürün gruplarında yüksek düzeyde endüstri içi ticaret yapmaktadır.

Tablo 11. Ticarete Tamamlayıcılık Endeksi Bulguları

	Türkiye-Çin	Çin-Türkiye
1996	0,63	0,56
2019	0,59	0,65

Kaynak: UN Comtrade Veritabanı, <https://comtrade.un.org/data>, (22.02.2021)'dan alınan verilerle tarafımızdan hesaplanmıştır.

Ticarete Tamamlayıcılık Endeksi bulgularına göre, 1996 yılı itibariyle Türkiye'nin ithalat yapısı Çin'in ihracat yapısına daha yüksek oranda uygun iken bu durum 2019 yılına gelindiğinde gerileme kaydetmiştir. Çin açısından bakıldığında ise neredeyse tam tersi bu durum gözlemlenmektedir. 1996 yılından 2019 yılına gelindiğinde, Çin'in ithalat yapısı Türkiye'nin ihracat yapısına daha uygun hale gelmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Çin, dünyanın nüfus ve GSYİH büyüklüğü bakımından en önemli ülkelerinden biri olup dünya ticaretinde de rolü büyüktür. Bir süredir daralma eğiliminde olan dünya ticaret hacmi, koronavirüs pandemisinden de büyük oranda olumsuz etkilenmiştir. Üretim ve talep daralmaları, artan fiyatlar ve azalan istihdam tüm dünya ekonomilerini tehdit etmektedir. Sürecin başladığı ülke olması sebebiyle Çin'e karşı da sosyal, siyasal ve ekonomik bir tepki de doğmuştur. Bu gelişmeler nedeniyle Çin'in dünya pazarlarında payını kaybedeceği ve başka ülkeler için bu durumun bir fırsat olacağı beklentisi de gündeme gelmiştir. Çin ile aynı dönemlerde dünya pazarlarına açılan ve bu ülkeyle ticaretinde açık veren, literatürde Çin ile ihracat benzerliği olan bir ülke olması sebebiyle Türkiye ile Çin'i konu alan araştırmalar dikkat çekmektedir.

Türkiye'nin dış ticaret açısından Çin'e rakip olması ve hatta bu rekabette üstün konumda bulunup bulunamayacağı, iki ülkenin dış ticaret yapısının detaylı bir şekilde analizini gerektirmektedir. Bu çalışmada konu çeşitli ticaret endekslerinden yararlanılarak değerlendirilmektedir. İlk olarak iki ülkenin dünya pazarlarında hangi ürün gruplarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksi ile belirlenmiştir. Buna göre Türkiye yiyecek ve canlı hayvanlar; hayvansal ve bitkisel sıvı yağlar, katı yağlar ve mumlar; esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ile çeşitli imalat eşyaları ürün gruplarında; Çin ise esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar; çeşitli imalat eşyaları ile makine ve nakliye ekipmanlarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Bu sonuçlara göre, esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar (deri, işlenmiş kürk, kauçuk eşya, ahşap eşya, kağıttan eşya, demir ve çelik vb.) ile çeşitli imalat eşyaları (prefabrik yapı, aydınlatma cihazları, mobilya, el çantaları, giyim eşyaları, ayakkabılar, optik eşyalar, kol ve duvar saatleri vb.) ürün gruplarında iki ülke birbirinin rakibi durumundadır. Bu noktada iki ülke arasındaki karşılaştırmalı üstünlük durumu, iki taraflı açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endeksi ile araştırılmış ve Türkiye'nin bu iki ürün grubunda Çin karşısında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu görülmüştür. Türkiye'nin bu ürün gruplarında Çin'in bırakabileceği boşluğu rahatlıkla doldurabilecek bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir.

Karşılaştırmalı üstünlük yapısı dinamik bir anlayışla değerlendirildiğinde ise 1996'dan 2019'a gelindiğinde Türkiye açısından esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ürün grubunda azalan; diğer ürün gruplarında artan açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler söz konusudur. Yükselen yıldızlar kategorisindeki mineral yakıtlar, yağlayıcılar ve ilgili malzemeler; kimyasallar ve ilgili ürünler (başka yerde sınıflandırılmamış); SITC'de başka yerde sınıflandırılmamış emtia ve işlemler ile öncü geri çekilme kategorisindeki esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ürün gruplarında "ihracatın başarılı şekilde yeniden yapılandırılması" gerçekleştirilmiştir. Düşen yıldız kategorisindeki makine ve nakliye ekipmanları ürün grubunda ise "ihracatın zayıf şekilde yeniden yapılandırılması" söz konusudur. Çin açısından ise esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ve çeşitli imalat eşyaları ürün gruplarında gecikmeli geri çekilme belirlenmiş olup bu kategorilerde artan açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük durumu geçerlidir. Diğer ürün gruplarının tamamında ise öncü geri çekilme söz konusudur. Diğer bir deyişle, bu kategorilerde azalan açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük gözlenmiş olup "ihracatın başarılı şekilde yeniden yapılandırılması" gerçekleştirilmiştir.

Çin ve Türkiye'nin endüstriler arası ve endüstri içi dış ticaret yapısı Grubel-Lloyd Endeksi ile araştırılmıştır. Türkiye'nin açıklanmış ve iki taraflı açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endeksleri bulguları çerçevesinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ürün grubunda endüstriler arası ticaret yapısı gözlenirken; çeşitli imalat eşyaları ürün grubunda endüstri içi ticaret yapısı gözlenmektedir. Endüstri içi ticaretin varlığı bu ürün gruplarında ihracat yapıldığı kadar yüksek oranlı ithalat da yapıldığını göstermektedir. Bu ürün gruplarında ihracatı artırmak için fiyatın yanı sıra daha büyük ölçüde yenilik, kalite ve satış sonrası hizmetler alanlarında da rekabetçi olmak gerekmektedir. Çin açısından ise tam tersine, esas olarak malzemeye göre sınıflandırılan mamul mallar ürün grubunda endüstri içi; çeşitli imalat eşyaları ürün grubunda ise endüstriler arası ticaret yapısı gözlenmektedir. Buradan hareketle daha detaylı çıkarımlarda bulunulması için gelecek çalışmalarda yatay ve dikey endüstri içi ticaret yapısının da araştırılması yerinde olacaktır.

Ticarette tamamlayıcılık endeksi ise ele alınan iki ülkenin birbirinin tamamlayıcısı mı yoksa rakibi mi olduğu konusunda bilgi vermektedir. Genel olarak iki ülkenin tamamlayıcılık yönü rakip niteliğine kıyasla öndedir. 1996 yılından 2019 yılına gelindiğinde Çin'in ithalat yapısının Türkiye'nin ihracat

yapısına daha uygun hale geldiği gözlenmiştir. Buna göre Çin, Türkiye için avantajlı bir ihracat pazarı olabilecektir. Türkiye ise Çin için uygun bir pazar olmaktan az da olsa uzaklaşmıştır. Sonuç olarak, bu çalışmada ulaşılan tüm sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde, Türkiye'nin toplam ve iki taraflı ticarete karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ürün gruplarında Çin'e rakip olabileceği söylenebilir. İhracat payını artırmak için özellikle endüstri içi ticaretin yoğun olduğu ürün gruplarında yenilikçi mal ve destekleyici hizmetler sunmak kabiliyeti geliştirilmelidir. Son yıllarda altı çizilen konulardan biri de Yeni İpek Yolu Projesi'dir. Türkiye de bu projenin anahtar ülkelerinden biri olabilecektir. Dolayısıyla son dönemde iki ülke arasında rekabetten ziyade siyasi ve ekonomik işbirliğinin geliştirilmesinin kazanımlarından daha yüksek sesle söz edilmektedir.

Kaynakça

- Akçıl, K. (2008), Çin Ekonomisi ve Türkiye İle Çin'in Ekonomik İlişkilerinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Dan. A. Buluş), Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Alimu, A. (2020), Türkiye Anti-Damping Uygulamalarının Çin'in İhracatına Olan Etkilerinin Teorik ve Ampirik Analizi (2000-2006 Dönemi), Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Dan. S. Karayel), Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Atlı, A. (2016), "Turkey's Foreign Policy Towards China Analysis and Recommendations for Improvement", *Global Relations Forum Young Academics Program Policy Paper Series*, No. 3.
- Balassa, B. (1965), "Trade Liberalization and "Revealed" Comparative Advantage", *The Manchester School*, 33: 99-123.
- Çekin, S. E. ve E. Nuroğlu, (2020), "Ticaret Savaşlarının Uluslararası Ticaret ve Reel Ekonomiye Etkisi", *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 27: 73-90.
- Çelik, C. (2016), Türkiye'nin İhracat Potansiyelinin Artırılması Kapsamında Çin'in İhracat Politikalarının Değerlendirilmesi, T.C. Kalkınma Bakanlığı Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2956.
- Dilek, Ş., B. Z. Özdemir ve D. İstikbal, (2019), Asya Yüzyılında Türkiye-Çin Ekonomik İlişkileri, SETA Yayınları 144.
- Edwards, L. ve V. Schoer, (2002), "Measures of Competitiveness: A Dynamiz Approach to South Africa's Trade Performance in the 1990s", *The South African Journal of Economics*, 70(6): 1008-1046.
- Ekmen-Özçelik, S. ve G. Erlat, (2013), "Turkey's Comparative Advantages and Dynamic Market Positioning in the EU Market", *Topics in Middle Eastern and African Economies*, 15(2): 42-70.
- Erkan, B. ve K. Sarıçoban, (2014), "Comparative Analysis of the Competitiveness in the Export of Science-Based Goods Regarding Turkey and the EU+13 Countries", *International Journal of Business and Social Science*, 5, 8(1): 117-130.
- Grubel, H. G. ve P. J. Lloyd, (1975), *Intra-Industry Trade: The Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products*, Londra: Macmillan Press.
- International Trade Center, (2020), SME Competitiveness Outlook 2020 Covid-19: The Great Lackdown and its Impact on Small Business, <https://www.intracen.org/uploadedFiles/intracenorg/Content/Publications/ITCSMECO2020.pdf>, (06.03.2021).
- İmamoğlu, Z. (2010), AB Pazarında Türkiye ve Rakipleri, *Betam Araştırma Notu*, 10/82.
- Kılavuz, E. H. Erkekoğlu ve B. A. Topcu, (2013), "Globalizing Production Structure and Intra-Industry Trade: The Case of Turkey", *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(4): 799-812.
- Lemoine, F. ve D. Ünal-Kesenci, (2003), "Trade and Technology Transfers: A Comparative Study of Turkey, India and China", *CEPII*, No. 2003-16.
- Michaely, M. (1996), "Trade Preferential Agreements in Latin America An Ex-Ante Assesment", *Policy Research Working Paper*, 1583, The World Bank.
- Özdaşlı, E. (2015), "Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ve Küresel Etkileri", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(14): 579-596.
- Phan, T. H. ve J. Y. Jeong, (2012), "An Analysis of Korea-Vietnam Bilateral Trade Relation", *MPRA Paper*, No. 48312.
- Sarıçoban, K. ve M. Yalçın, (2020), "Türkiye'nin Halı Sektörü İhracat Rekabet Gücünün Belirlenmesi ve Halı İhracatında Söz Sahibi Ülkeler İle Bir Karşılaştırma", *Tekstil ve Mühendis*, 27(118): 98-110.
- Seymen, D. ve N. Şimşek, (2006), "Türkiye ile Çin'in OECD Pazarında Rekabet Gücü Karşılaştırması", *İktisat İşletme ve Finans*, 21(244): 38-50.

Şahin, B. (2020), Uluslararası Ticarete Türkiye İle Çin'in Yeri, Ekonomik İlişkileri ve Yeni İpek Yolu Projesi, ss: 132-163, Sosyal Bilimlerde 2020 Gündemi (Ed. M. Y. Alptekin), Trabzon: Serander Yayınları.

Uğurlu, E. (2020), "Covid-19 Salgını Ardından Türkiye İhracat Sektörlerinde Çin'e Karşı Hangi Sektörlerde Rekabet Avantajı Sağlayabilir?", *İstanbul Aydın Üniversitesi Araştırma Raporu*.

WTO, (2020), World Trade Statistical Trade 2020, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2020_e/wts2020_e.pdf, (06.03.2021).

Yurttañıkımaz, Z. Ç. ve Ö. S. Emsen, (2020), "ABD ve Çin Arasındaki Ticaret Savaşı: Rekabet Gücü ve Reel Kur Açısından Bir Değerlendirme", *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4): 781-805.

Zou, Z. (2015), "Sino-Turkish Strategic Economic Relationship in New Era", *Alternatives Turkish Journal of International Relations*, 14(3): 13-25.